

www.humak.fi

Opinnäytetyö
Multimodaalinen vuorovaikutus
talliympäristössä

Talliympäristön multimodaalisen vuorovaikutuksen tukeminen

Miia Tanskanen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma
(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(4/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Tekijät: Miia Tanskanen

Opinnäytetyön nimi: Multimodaalinen vuorovaikutus talliympäristössä – Talliympäristön multimodaalisen vuorovaikutuksen tukeminen

Sivumäärä: 33 ja 19 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Sirpa Lyytinen

Työn tilaaja(t): Omakoti Suomalainen

Opinnäytetyö oli toiminnallinen, jonka tavoitteena oli kehittää tilaajan henkilökunnan osaamista ja ammattilaisuutta erilaisten asiakasryhmien kanssa kommunikoidessa, sekä lisätä heidän tietoutta puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä. Tavoitteena oli järjestää tukiviittomakoulutus ja luoda sen lisäksi materiaalia kommunikoinnin tukemiseksi talliympäristössä. Päästäkseni tavoitteeseen, havainnoin ja haastattelin Omakoti Suomalaisen henkilökuntaa kohdeympäristössä, joista saatujen aineistojen, sekä koulutuksesta saamieni tietojen ja taitojen perusteella koostin materiaalia henkilökunnan käyttöön.

Työn produktiin kuului tukiviittomakoulutus, jonka yhteydessä opinnäytetyössä tehdyt materiaalit jalkautettiin henkilökunnan käyttöön. Materiaalina valmistui Tukiviittomia Tallielämään PowerPoint-esitys, jossa tukiviittomat on esitetty kuvina, tekstinä ja niihin on myös tehty linkki viittomavideoon. Tämä toimi pohjana tukiviittomakoulutukselle, joka oli yksi opinnäytetyön produktin osista. Näiden lisäksi muodostui kaksi kommunikointitaulua, viittomakuvalista, askellajikirjaimet ja kuvaviuhka. Opinnäytetyönä tuotetut materiaalit mahdollistavat tilaajan työympäristössä sujuvampaa vuorovaikutusta henkilökunnan ja asukkaiden välillä.

Asiasanat: multimodaalinen vuorovaikutus, puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi AAC, koulutus, tukiviittomat, saavutettavuus, hevostallit

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting

Author: Miia Tanskanen

Title: Multimodal interaction in a horse stable environment – Supporting multimodal interaction in a horse stable environment

Number of Pages: 33 and 19 attachment pages

Supervisor(s): Sirpa Lyytinen

Subscriber(s): Omakoti Suomalainen

My thesis was functional, and its aim was to develop the competence and professionalism of the customer's staff when communicating with different kinds of client groups, and to increase their knowledge of methods to support and replace speech. The aim was to arrange an education about speech supporting signs and in addition to create material for supporting communication in a horse stable environment. To get to my goal I observed and interviewed the staff of Omakoti Suomalainen in a targeted environment. I compiled material for the staff to use based on the data obtained from the observation and interviews and skills and knowledge obtained from the education. An education about speech supporting signs belonged to the product of my thesis, in which the materials compiled during my thesis work were put into practice.

As a material a Power Point-show "Speech supporting signs for stable life" was completed, in which speech supporting signs are shown as pictures, texts and there are also hyperlinks for sign videos. This worked as a base for speech supporting signs education, which was one part of the Thesis's productions. In addition to these, two activity boards, list of sign images, gait alphabet and a handheld image fan were composed. Materials produced as a thesis allow smoother interaction between the staff and the residents in the customer's working environment.

Keywords: multimodal interaction, Argumentative and Alternative Communication, education, speech supporting signs, accessible material, horse stables

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
3	MULTIMODAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN.....	7
3.1	Kehitys- ja kuulovamma.....	8
3.2	Puhetta tukevat kommunikointimenetelmät	9
3.3	Pedagoginen ympäristö	10
3.4	Eläinavusteinen kuntoutus.....	12
4	PRODUKTIN AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI.....	13
4.1	Havainnoinnin toteutus.....	14
4.2	Havainnoinnin analysointi ja tulokset	16
4.3	Haastattelun toteutus	17
4.4	Haastattelun analysointi ja tulokset.....	18
5	PRODUKTIN KOOSTAMINEN JA JALKAUTTAMINEN	19
5.1	Koulutus ja PowerPoint-esitys	20
5.2	Kommunikointitaulut.....	24
5.3	Viittomakuvat	25
5.4	Kuvaviuhka	26
5.5	Askellajikirjaimet.....	27
6	POHDINTA.....	28
	LÄHTEET	30
	LIITTEET	34
	Liite 1.....	34
	Liite 2.....	35
	Liite 3.....	36
	Liite 4.....	43
	Liite 5.....	44
	Liite 6.....	45
	Liite 7.....	49
	Liite 8.....	50

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoitus on esimerkiksi opastaa tai ohjeistaa ammatillisella kentällä toimimista, joka voi olla heidän käyttöönsä suunnattu ohjeistus, opastus tai ohje. Toteutustapa valikoituu kohderyhmän mukaisesti, joka voi olla esimerkiksi kansio, opas tai vihko. (Vilkka & Airaksinen, 2003,9.) Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tukiviittomakoulutus ja materiaalia helpottamaan tilaajan yksikössä vuorovaikutuksen, sekä kommunikoinnin sujuvuutta. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena ei ole tutkimus vaan konkreettinen tuotos eli produkti (Vilkka & Airaksinen 2003,6).

Opinnäytetyön tilaajana toimii Omakoti Suomalainen, jonka henkilökuntaa oli tarkoitus ohjeistaa tukiviittomien, sekä lyhyesti kuvien käytöstä puheen tukena. Omakoti Suomalainen tarjoaa asumispalveluita esimerkiksi kehitys- ja vaikeavammaisille (Omakoti Mehiläinen 2017). Opinnäytetyöni produktina syntyy tukiviittomakoulutus Omakoti Suomalaisen yksikköön, sekä materiaalia tilaajan henkilökunnan ja asukkaiden käyttöön. Koulutuksen ja materiaalin aihe rajautui tilaajan toiveesta talliympäristössä käytettäviin tukiviittomiin, sekä kuviin. Opinnäytetyön tavoite on kehittää yrityksen työntekijöiden osaamista ja ammattilaisuutta erilaisten asiakasryhmien kanssa kommunikoidessa. Idea produktiin tuli tilaajan tarpeen kautta. Tilaaja on ilmaissut, että heiltä puuttuu tietoa, sekä taitoa käyttää tukiviittomia niitä tarvitsevien asukkaiden kanssa, joten opinnäytetyöni on heille tarpeellinen. Tavoitteisiin pääsemiseksi, käytin apuna tilaajan toimintaympäristön havainnointia ja työntekijöiden haastattelua.

Produktin tavoitteena on opettaa koulutuksessa tukiviittomia, sekä tuottaa konkreettista materiaalia, joihin työntekijät voivat myöhemmin uudelleen palata ja mitä he voivat arjessaan käyttää asukkaiden kanssa. Konkreettisenä materiaalina koulutuksen lisäksi, muodostui kaksi kommunikointitaulua tallikäyttöön, ratsastuksessa ja ajossa käytettävät askellajikirjaintaulut, sekä kuvaviuhka. Koulutuksessa perehdyttiin myös materiaalien käyttöön arkitilanteissa.

Kiinnostuin tästä aiheesta, koska olen vuosia harrastanut hevosia ja työskennellyt talliympäristössä, jonka takia aihe oli itselleni mieluinen ja tuttu. On tärkeää valita opinnytöitä suunnitellessa aihe, joka kiinnostaa itseä. Vaikka opinnytöitä tehdään yleensä organisaation tai yrityksen tilauksesta, niin oma kiinnostus aihetta kohtaan helpottaa löytämään ja tunnistamaan kehityskohteita yrityksestä tai ammatista. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2015, 26).

Tässä raportissa tuon esille tietopohjaa, jota käytin produktien valmistamisessa, kuvailen käytettyjen menetelmien toteutusta ja tuloksia, sekä materiaalin valmistuksen työvaiheita. Kerron luvussa 2 opinnytöiden lähtökohdista, luvussa 3 käsittelen opinnytöiden tietoperustaa, luvussa 4 käsitellään produktin aineistoin keruuta ja analysointia, luvussa 5 kuvailen produktin koostamista ja jalkauttamista tilaajalle. Viimeisessä luvussa pohdin opinnytöiden onnistumista.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tämän toiminnallisen opinnytöiden produktina syntyi tukiviittomakoulutus, sekä materiaalia koulutuksessa ja arjessa käytettäväksi Omakoti Suomalaisen asumisyksikköön. Toiminnallisen opinnytöiden tarkoitus on tuottaa käytännön toimintaa edistävää materiaalia kentälle, kuten esimerkiksi perehdyttämisorja tai koulutus (Vilkka & Airaksinen 2003, 9). Toiminnalliseen opinnytöiden ohjelmassa kuuluu produktin lisäksi myös raportti eli työn kirjallinen osuus. Tässä raportissa selviää, millainen työn prosessi on ollut, sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy. Lisäksi raportissa pohditaan, kuinka opinnytöiden ohjelmassa on onnistuttu ja kuinka omaa oppimista, sekä produktia on arvioitu. (Vilkka & Airaksinen 2003, 51.) Tämän opinnytöiden raportissa kuvaan työn prosessia alusta loppuun. Pohdin myös koulutuksen ja materiaalin onnistuneisuutta, sekä hyödyllisyyttä ammattialalle.

Opinnytöiden tilaajana toimii Omakoti Mehiläisen yksikkö Omakoti Suomalainen. Omakoti Mehiläinen tarjoaa ympäri Suomea tuettua asumispalvelua kehitys- ja vaikeavammaisille, sekä autistisille nuorille ja aikuisille. Palvelun tavoitteena on vahvistaa yksilöiden omia elämänhallintataitoja, sekä tukea asukkaiden omatoimista selviy-

tymistä ja mahdollistaa heidän itsensä näköinen elämä. Jokainen asukas otetaan huomioon yksilöllisiin tarpeisiin perustuen ja heille luodaan yksilöllinen päivä- ja viikko-ohjelma, sekä mahdollistetaan heidän täysi osallisuutensa yhteiskuntaan. Asukkailla on mahdollisuus osallistua päivätoimintaan, työskentelyyn tai opiskeluun. Lähtökohdina on asukkaiden omat taidot, tahto ja persoonan tukeminen, sekä kunnioittaminen. Omakoti Mehiläinen tarjoaa asukkailla yksilöllinen palvelukokonaisuuden, jonka arki perustuu aktiiviselle ja asukaslähtöiselle toiminnalle. (Omakoti Mehiläinen 2017.)

Opinnäytetyöni tavoite on kehittää ja lisätä tilaajan työyhteisön ammattitaitoa puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käytössä. Puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä keskityn tässä opinnäytetyössä tukiviittomien ja kuvien käyttöön puheen tukena. Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa materiaalia ja koulutus Omakoti Suomalaisen työntekijöille talliympäristössä hyödynnettäväksi. Koulutus ja materiaalit helpottavat asumisyksikön arkipäiväistä toimintaa, sekä luovat mahdollisuuden suoraan vastavuoroiseen kommunikointiin ja sujuvampaan vuorovaikutukseen, ohjaajien ja asukkaiden välillä

Opinnäytetyön tilaajan pyynnöstä keskityn työssä ratsastus- ja hevossanastoon, sekä talliympäristössä käytettäviin mahdollisiin kommunikointimenetelmiin. Analysoin kehittämistyön prosessia ja produktien tuottamista tarkemmin luvussa 4 - 5. Hevosalan sanasto on itselleni tuttua, kun olen itse harrastanut lajia neljätoista vuotta. Tästä syystä tämä opinnäytetyö tuntui luontevalta toteuttaa.

3 MULTIMODAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN

Multimodaalisuudella viitataan vuorovaikutuksen ja viestinnän keinoihin, sekä resursseihin, joita hyödyntämällä ihmiset pyrkivät tulemaan ymmärretyksi sekä ymmärtämään muita. Multimodaalisen vuorovaikutuksen resursseja ovat muun muassa ilmeet, eleet, puhe ja kehon käyttö. Näiden lisäksi voidaan hyödyntää senhetkistä ympäristöä, kuten esineitä, liikettä tai paikkaa, selventääkseen omaa tarkoitustaan tai selvittääkseen toisen tarkoitusta. (Kääntä & Haddington 2011, 11 - 12.) Opinnäytetyön ha-

vainnointia tehdessäni yksi havainnointikohde oli se, mitä resursseja työntekijät käyttävät kommunikoidessaan asukkaiden kanssa, ja mitä mahdollisia resursseja heiltä jää käyttämättä. Luvussa 4 esittelen tarkemmin havainnointien tuloksia ja analysoin niitä.

Opinnäytetyön havainnoinnissa keskityn poimimaan vuorovaikutuksessa ilmeneviä haasteita. Vuorovaikutuksessa voi ilmetä erityisiä haasteita, mikäli yhdellä tai useammalla vuorovaikutukseen osallistujalla on puhumisen, ymmärtämisen tai kuulemisen vaikeuksia. Tällöinen tilanne voisi olla esimerkiksi, jos toinen henkilö esittää kysymyksen ja toinen henkilö ei vastaa siihen, koska ei ole kuullut kysymystä. Vuorovaikutuksen haasteiden tutkiminen on hyödyllistä, koska sen avulla vuorovaikutuksen haasteisiin voidaan puuttua, jonka myötä vuorovaikutusta voidaan parantaa. Katseen, ilmeiden ja eleiden käyttö on sanatonta viestintää. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 9 – 26.)

3.1 Kehitys- ja kuulovamma

Opinnäytetyössä tuotettavat materiaalit menevät Omakoti Suomalaisen henkilökunnan, sekä heidän asukkaidensa käyttöön. Tilaaja tarjoaa asumispalvelua kehitys- ja vaikeavammaisille, sekä autistisille henkilöille (Omakoti Mehiläinen 2017). Havainnointia suorittaessani paikalla oli asumisyksikössä asuvia asukkaita. Voidakseni suorittaa havainnointia kyseisessä ympäristössä ja luodakseni heidän käyttöönsä materiaalia minun tuli perehtyä mitä merkityksiä kehitys- ja kuulovammalla, sekä niiden yhdistelmällä on oppimiseen, sekä puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointimenetelmien käyttöön.

Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla vaikeuksia oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kehitysvammaan voi olla monia eri syitä, kuten esimerkiksi synnytyksen aikainen hapen puute tai perintötekijät. Vamman aste voi vaihdella lievästä vaikeaan kehitysvammaan. Lievästi kehitysvammainen voi tulla toimeen melko itsenäisesti, kun taas vaikeasti kehitysvammainen tarvitsee jatkuvaa tukea arjessa. (Kehitysvammaliitto 2016.) Ihmisen toimintakyky koostuu monista osatekijöistä, kehon rakenteellinen ja toiminnallinen eheys luo pohjan perustoiminnoille. Synnynnäiset tai kehitysiässä saadut sai-

raudet tai vammat, voivat vaikuttaa merkittävästi lapsen tai nuoren oppimis- ja toimintakykyyn. Toimintarajoite -käsite sisältää suoritus- ja osallistumisrajoitteet, sekä ruumiin rakenteen tai kehon toimintojen poikkeavuudet. (Kaski, Manninen & Pihko 2013, 14.)

Joskus kehitysvamman lisäksi yksilöllä voi olla kuulovauriota. Kuulovauriot jaetaan konduktiivisiin, eli ulko- ja sisäkorvaperäisiin, sensorineuraalisiin, eli sisäkorva- ja kuulohermoperäisiin, ja sentraalisiin eli aivoperäisiin. Sensorineuraalinen kuulovamma voi liittyä kehitysvammaoireyhtymän tai sairauden jälkitilaan. Lieväkin kuulovamma hidastaa kielen kehittymistä ja voi vaikeuttaa puheen ymmärtämistä. Kehitysvammaisten kuulotutkimuksia vaikeuttaa, jos yksilöllä on esimerkiksi keskittymisvaikeuksia tai liikuntarajoitteita. Useat kuulo- ja kehitysvammasta kärsivät hyötyvät puhetta tukevista ja korvaavista keinoista, kuten kuvien käytöstä kommunikoinnissa tai tukiviittomista. Myös läheisten tulisi opetella näiden käyttöä, jotta molemmat tulevat vuorovaikutuksessa ymmärretyiksi. (Kaski, Manninen & Pihko 2013, 128-131.)

3.2 Puhetta tukevat kommunikointimenetelmät

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi on yleisnimitys kommunikointimenetelmille, joita voidaan käyttää puhutun kielen tukemiseksi, täydentämiseksi tai korvaamiseksi (Vernerin 2018). Puhetta tukevia, täydentäviä ja korvaavia kommunikointimenetelmiä ovat esimerkiksi tukiviittomat, kirjoittaminen, kuvat ja bliss-kieli (Papunet 2020). Näitä keinoja voidaan hyödyntää, mikäli kielen kehityksessä on havaittu viivästyistä tai jos, puheen ymmärtäminen tai tuottaminen on esimerkiksi sairauden vuoksi hankalaa. Mikäli kielen ja puheen erityisvaikeudet ovat laajat, voi esimerkiksi tukiviittomista tai kuvakommunikoinnista tulla myös pysyvä kielellinen kommunikointikeino. (Papunet 2019b.) Puhetta tukevat kommunikointimenetelmät jaetaan ei-avusteisiin ja avusteisiin menetelmiin. Ei-avusteisia menetelmiä ovat esimerkiksi tukiviittomat, puhe ja luonnolliset eleet, joita ihminen pystyy itse tuottamaan ilmaistakseen itseään. Avusteisia menetelmiä ovat esimerkiksi esineet, kuvat ja bliss-kieli, joissa ilmaisu on fyysisesti irrallaan ihmisestä. (Huuhtanen 2011.)

Tässä työssä käsittelen kuitenkin vain opinnäytetyössä ja produktissa käytettyjä menetelmiä, eli tukiviittomia ja kuvia kommunikointimenetelminä. Opinnäytetyön produktissa keskityttiin puhetta tukevista kommunikointimenetelmistä ensisijaisesti tilaajan toiveesta tukiviittomiin. Jotta produktista tulisi kuitenkin mahdollisimman monipuolinen, sekä monelle asiakkaalle soveltuva päädyttiin tuomaan henkilökunnan kanssa yhteistuumin mukaan myös kuvien käyttöä.

Tukiviittomat ovat viittomakielestä lainattuja yksittäisiä perusviittomia, joita käytetään puheen rinnalla täydentämässä puhetta. Tukiviittomilla ilmaistaan yleensä vain lauseen ydinsanat puheen rinnalla. Niiden käyttö vaatii motorisia taitoja, joten henkilön täytyy kyetä hallitsemaan ylävartaloa ja yläraajoja. (Papunet 2019b.) Tukiviittomien valinta opinnäytetyössä käytettäväksi oli looginen, koska tilaajan työpaikan kommunikaatioympäristössä on kuulovammaisia asukkaita, jotka tarvitsevat tukiviittomia ymmärtääkseen paremmin puhetta.

Kuvakommunikoinnilla tarkoitetaan kuvasymbolien käyttöä sanattoman viestinnän tai puheen rinnalla. Kuvasymboleilla henkilö voi viitata asioihin, joita hän ei pysty sanattomasti tai sanallisesti ilmaisemaan. Kuvien avulla voidaan myös havainnollistaa asioita, joiden ymmärtäminen kirjoitetussa tai puhutussa muodossa ovat haastavia. Kuvakommunikoinnilla ei voida saavuttaa samanlaista kerronnan vapautta, kuin esimerkiksi puheella tai kirjoittamalla, koska kuvia on käytössä tilanteessa aina rajatusti. Ne kuitenkin mahdollistavat viestin vastaanottamisen ja välittämisen. (Papunet 2019a.) Opinnäytetyön produktiin otettiin kuvia mukaan, koska kuvat voivat helpottaa tukiviittomien muistamista ja jos viittoma on unohtunut, niin sen tilalla voidaan käyttää puheen tukena kuvaa.

3.3 Pedagoginen ympäristö

Opinnäytetyön yksi tuotteista oli tukiviittomakoulutus, jonka koostamisesta ja jalkauttamisesta kerron lisää luvussa 5.1. Suunnitellessani tukiviittomakoulutusta minun oli perehdyttävä kuinka tukiviittomakoulutus tulisi toteuttaa niin, että viittomat, sekä koulutuksen yhteydessä tullut tieto olisi koulutukseen osallistujille helposti ymmärrettävissä ja saavutettavassa muodossa. Tavoitteena oli herätellä erilaisten keskustelujen,

tehtävien ja toiminnan avulla tulevien kielenkäyttäjien tietoisuutta, joka syventää osallistujien kielellistä ymmärrystä, sekä edistää heidän toimijuuttansa kielenkäyttäjinä ja -oppijoina. Kielitietoisuudella tarkoitetaan kielenkäytön tilanteiden ja piirteiden havainnoimista. (Dufva 2018.) Oli tärkeää tuoda koulutuksessa ilmi, miten viittomia ja muita tuotettuja materiaaleja voidaan siirtää tilaajan luonnolliseen toimintaympäristöön. Koulutukseen tulisi ottaa mukaan elementtejä niistä tilanteista, joissa kommunikointia tulee toteutumaan ja harjoitella niitä. Tämän toteutuessa opittuja taitoja olisi helpompi siirtää luonnolliseen toimintaympäristöön. (Tetzchner & Martinsen 1999, 144 – 147.)

Ekologisen kielenoppimiskäsityksen mukaan oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa, jonka aikana myös jokaisen kielenoppijan identiteetit kehittyvät. Ekologisessa näkökulmassa ympäristössä syntyy mahdollisuuksia eli tarjoumia, joita aktiivinen oppija voi hyödyntää. Oppija hyödyntää mahdollisuuksia, jotka ovat hänelle merkityksellisiä eli kielen oppiminen tapahtuu seurauksena siitä, että oppija osallistuu merkitykselliseen toimintaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Van Lier 2010.) Tarjoumilla tarkoitetaan eläin-ympäristö-systeemissä ilmeneviä suhteita, sekä kokonaisten tilanteiden piirteitä. Tarjoumia ei ole aina ympäristössä valmiina, vaan niitä syntyy esimerkiksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen tarjouma voi olla esimerkiksi ystävän tarjoama apu. Tarjoumien käyttö vaatii sen havaitsemisen ja toimijan aktiivisuuden. (Skinnari 2012, 25.)

Viittomien oppiminen ja omaksuminen tapahtuu mallioppimisena, eli jäljitellään mallina toimivan henkilön käyttäytymistä, toimintaa tai tapoja. Viittomia on vaikeaa opetella kirjoista kaksiulotteisista kuvista, koska viittomat perustuvat tilan käyttöön, sekä liikkeeseen. Viittomakuvat toimivat kuitenkin hyvin muistin tukena, kun ne on kerran koulutuksessa opetettu. Nykyisin verkossa on olemassa paljon videomateriaalia, joka helpottaa viittomien opettelua. (Huuhtanen 2011, 29.) Opetukseen suunnittelin käytännön harjoittelua eli koulutuksessa olevat toistaisivat viittomia minun esimerkistäni, jolloin se helpottaisi heille viittomien muistamista.

3.4 Eläinavusteinen kuntoutus

Opinnäytetyön produktin materiaalit valmistuvat tilaajalle talliympäristössä käytettäväksi. Tilaajan asumisyksikössä asuvat asukkaat voivat käydä ohjaajien opastuksella läheisellä tallilla hoitamassa eläimiä, sekä tekemässä talliympäristöön liittyviä askareita. Eläinten hoitaminen toimii ajanvietteenä ja tarjoaa terapeutista vaikutusta. Eläinavusteinen kuntoutus on viime vuosikymmenenä yleistynyt Suomessa. Eläinavusteisessa terapiassa, eläin on keskeinen osa hoitoprosessia. Eläinavusteisessa kuntoutuksessa yleisimmin käytettyjä eläimiä ovat koirat, kissat ja hevoset. Uusimpina eläintulokkaina ovat alpakat ja laamat. Näitä eläimiä voidaan käyttää niin nuorten kuin vanhusten, sekä kehitysvammaisten hoidossa ja kuntoutuksessa. (Ikäheimo 2013, 2 - 11.)

Eläin muodostaa ihmisen kanssa ei-kielellistä vuorovaikutusta ja välittää merkityksiä käytöksellään. Eläimet, kuten esimerkiksi hevoset luovat mahdollisuuden voittaa omia pelkoja ja ahdistuksia. Eläimen läheisyys ja sen käyttäytymisen ymmärtäminen johtaa emotionaalisen siteen syntymiseen. Erityisesti hevoset peilaavat hyvin ihmisten tunnetiloja, joten terapiassa oppii huomaamaan eläinten kautta kuinka omat tunnetilat vaikuttavat muihin. (Sinkkonen 2013, 39 - 41.)

Ratsastusterapialla tarkoitetaan ratsastusterapeutin ja terapiahevosen yhdessä toteuttamaa kuntoutusta. Terapia suunnitellaan jokaiselle asiakkaalle yksilöllisesti, niin että terapia tukee ja auttaa asiakasta henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena voi olla esimerkiksi parantaa motorisia tai toiminnallisia taitoja. Ratsastusterapiassa opitaan myös oman kehon ja mielen hallintaa. (Suomen ratsastusterapeutit 2019.) Ratsastusterapian tarkoituksena on tukea kehitysvammaisen lääkinnällisen, sosiaalisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen tavoitteita. Terapiassa voidaan oppia itsehillintää, vahvistaa itsetuntoa, kehittää sosiaalisia taitoja ja parantaa keskittymiskykyä. Ratsastusterapia stimuloi yksilön tunto-, haju-, kuulo- ja näköärsykykeitä. Nämä aistimukset kehittävät tietoisuutta omasta kehosta ja parantavat motoriikkaa. (Kaski, Manninen & Pihko 2013, 236-237.)

4 PRODUKTIN AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa kuvailen tiedonkeruumenetelmiä, joita olen valinnut käytettäväksi tarvittavan materiaalin ja tiedon saamiseksi. Opinnäytetyöni on toiminnallinen, joten harkitsin tiedonkeruumenetelmiä tarkoin päästäkseni parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Lopulta menetelmiksi valikoituivat havainnointi ja haastattelu, joilla luotin saavani kattavasti tarpeellista tietoa produktin koostamista varten. (Vilka & Airaksinen 2003.)

Ensimmäisenä tiedonkeruumenetelmänä käytin havainnointia, koska havainnoimalla Omakoti Mehiläisessä pystyin keräämään heidän työympäristöstään heille tarpeellisia tukiviittomia ja kommunikointivinkkejä koulutukseen. Ennen kuin pystyin alkamaan tekemään kehittämistyötä, oli tunnettava yrityksen tavat toimia ja tietää tilaajan tavoitteet. Havainnoinnin tarkoituksena oli selvittää, millaisia kommunikointikeinoja työntekijät käyttävät asukkaiden kanssa, mitkä tukiviittomat olisivat heille tarpeellisia, sekä kuinka työntekijät käyttävät mahdollisia vuorovaikutuksen resursseja ja millainen tieto olisi työntekijöille hyödyllistä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015.) Koin tärkeäksi poimia arjesta myös heillä jo käytössä olevia tapoja, kuten osoituksia ja tuoda niitä esille koulutuksessa.

Toisena tiedonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, jossa haastattelukysymykset olivat etukäteen valmisteltuja, mutta niiden sanamuotoja ja järjestystä olisi mahdollista muuttaa haastattelutilanteessa. Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä mahdollistaa tilanteessa mieleen tulleiden kysymysten esittämisen, mutta samalla etukäteen suunnitteleamalla pystyy hallitsemaan haastattelun sisältöä ja laajuutta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015.) Tämän opinnäytetyön päämenetelmänä toimii havainnointi, mutta haastattelut toimivat havainnoinnista saatavan materiaalin tukena. Aikataulullisista syistä, haastattelu suoritettiin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelussa haastattelijan asema on joissain määrin heikompi, verraten yksilöhaastatteluun. Ryhmähaastattelussa osallistujat voivat kommentoida toistensa näkökulmia, eikä keskustelu etene pelkästään kysymys-vastaus-formaatin mukaisesti. (Ruusuvuori 2017.) Tämän seurauksena ryhmähaastattelussa saatiin luotua mielenkiintoisia ja hyviä keskusteluja, sekä pohdintoja vuorovaikutuksen ja kommunikaation sujuvuudesta yksikössä.

4.1 Havainnoinnin toteutus

Suoritin havainnointia Omakoti Mehiläisen talli- ja asuinympäristössä 24.1.2020 ja 4.2.2020. Molemmilla havainnointi kerroilla paikalla oli asukkaita, jotka hyötyvät puhetta tukevien kommunikointimenetelmien käytöstä. Havainnointi kerroilla paikalla olivat eri ohjaajat. Tarkoituksena oli nähdä kaikki vaiheet, mitä he talliympäristössä tekevät, jotta pystyisin poimimaan sieltä mahdollisimman monipuolisesti kaikki tarvittavat sanat ja huomiot koulutusta silmällä pitäen. Käytin opinnäytetyötä tehdessäni tarkkailevaa havainnointia ja osallistuvaa havainnointia.

Ensimmäisenä havainnointi päivänä olin paikalla aamupäivällä, jolloin aiheena oli aamutallityöt, jossa asukkaat olivat mukana ohjaajan opastuksella. Paikalla oli yksi ohjaaja ja useampi asukas. Asukkaiden tehtäviin kuului esimerkiksi heinäautomaattien täyttö, karsinoiden siivous, käytävän lakaiseminen, hevosten harjaus, hevosten ulosvienti ja possujen hoito. Aamutallissa käytin tarkkailevaa havainnointia eli pysyin tilanteen ulkopuolella, kauempana henkilöistä ja seurailin sieltä, kuinka kommunikatio ohjaajan ja asukkaiden välillä sujui, tällöin muistiinpanojen kirjoittaminen oli tilanteessa helppoa ja sujuvaa. Tällöin kiinnitin esimerkiksi huomiota, kuinka ohjaaja ottaa kontaktia kuulovammaiseen asukkaaseen. (Vilka 2006.)

Toisena havainnointi päivänä ohjelmassa oli ponilla ajamista. Paikalla oli minun lisäksi yksi tukiviittomista hyötyvä asukas ja ohjaaja. Tällä kerralla olin mukana aktiivisissa eli tein osallistuvaa havainnointia. Osallistuvassa havainnoinnissa olin osallisena tilanteessa, esimerkiksi avustajan roolissa ja pääsin vuorovaikutukseen asukkaiden kanssa, sekä kokeilemaan kuinka kommunikointi sujuu. Havainnoinnin aikana haimme ponin tarhasta, harjasimme ja valjastimme sen, kävimme ajamassa ponilla ja purimme ponin ajolenkin jälkeen. Näissä tilanteissa sain oma kohtaista kokemusta vuorovaikutuksen sujuvuudesta ja se helpotti koulutuksessa henkilökunnan ohjaamista. Huomasin, että osallistuvassa havainnoinnissa on haastavaa tehdä samanaikaisesti muistiinpanoja, koska olet itse tilanteessa mukana, jolloin kädet eivät riitä kaikkeen. Osan muistiinpanoista teinkin heti havainnoinnin päättymisen jälkeen, jolloin ne olivat vielä tuoreessa muistissa. (Vilka 2006.)

Havainnointia käyttäessä olisi suositeltavaa, että materiaalia pystyisi tallentamaan. Tällöin havainnointia materiaalia pystyisi analysoimaan myöhemmin uudelleen ja

haastavia tilanteita pystyisi tarkastelemaan useampaan kertaan. Uudelleen samaan materiaaliin palaaminen on hyödyllistä, koska silloin voi huomata asioita, joita ei aiemmin ole huomannut. (Ojasalo ym. 2015, 115–116.) Opinnäytetyön havainnoinnissa läsnäolijoina oli kuitenkin Omakoti Mehiläisen asukkaita ja tilanteet olivat nopea tempoisia, sekä ajoittain haastavia talliympäristössä, jonka vuoksi tilanteen videoiminen olisi ollut haastavaa ja vaatinut yhden henkilön tilanteeseen lisää. Tästä syystä päädyin jättämään videon pois ja kirjoitin havainnoinnit käsin. Koska tiesin etten voi palata havainnointiin videon muodossa uudelleen, minun oli valmistauduttava havainnointeihin huolellisesti, jotta tilanteessa kirjaaminen sujuisi nopeasti ja vaivattomasti.

Helpottaakseni havainnoinnista saatuihin aineistoihin palaamista, tein Word-ohjelmalla havainnointikehikon (liite 2), jota käytin havainnoidessani Omakoti Mehiläisessä. Pyrin luodessani havainnointikehikkoa tekemään siitä yksinkertaisen, jotta siihen olisi helppoa merkata havaitut asiat. Päädyin tekemään havainnointikehikkoon kolme lokeroa, jotka olivat sanat, haaste ja muut. Sana-kohtaan oli tarkoitus kerätä suomen kielen sanat, joille olisi tarve oppia sitä vastaava tukiviittoma. Haaste-kohtaan puolestaan oli tarkoitus kerätä plus (+) ja miinus (-) merkeillä vuorovaikutuksessa tai kommunikoidessa havaitut vaikeudet ja onnistumiset, sekä mahdolliset vuorovaikutuksen resurssit, joita tilanteissa voisi hyödyntää. Lisäksi tein kolmannen lokeron eli muut, johon voisi kirjoittaa muita huomioita tilanteesta, jos huomio ei sovi kahteen aikaisempaan kategoriaan.

Havainnointikehikko oli onnistunut ja hyvä valinta tukemaan aineistojen kirjaamista, siihen oli helppoa ja nopeaa lajitella havainnoinnissa tulleet huomiot. Se helpotti ja nopeutti myös aineiston analysointia, koska siinä materiaali oli valmiiksi jo lokeroituna ja käsinkirjoitettuna. Tämän vuoksi havainnoinnista saatuun aineistoon oli myöhemmin helppo palata. Jälkeenpäin huomasin kuitenkin, että taulukkoa olisi ollut helpompi käsitellä tilanteessa, jos se olisi ollut vaakatasoon tehtynä ja lokerot olisivat olleet leveämmät. Olisin myös kaivannut viivoja lokeroitten välille, joka olisi helpottanut lokeroitten hahmottamista toisistaan. Sanat ja haaste -kohdat olivat eniten käytössä ja vain ensimmäisellä kerralla kirjoitin yhden huomion muut-kohtaan, joten sen olisi voinut jättää taulukosta pois, jolloin kahdelle ensimmäiselle olisi ollut enemmän tilaa.

4.2 Havainnoinnin analysointi ja tulokset

Ensimmäisellä havainnointi kerralla keräsin havainnointikehikkoon (liite 2) kahdeksantoista (18) sanaa, joille olisi tarve oppia viittoma. Sanoja olivat esimerkiksi harjata, kottikärryt, lämmin, kylmä, naru ja päätset. Havainnoidessa huomasin asukkaiden olevan hyvin omatoimisia ja tallitehtävät olivat selvästi heille tuttuja, joten sen kirjasin muut-lokeroon havainnointikehikossa. Huomasin, että työntekijät käyttävät paljon osoituksia ja näyttävät konkreettisesti mitä tarkoittavat, mikäli asia on muuten vaikea selittää tai jompikumpi osapuoli ei tilanteessa tule ymmärretyksi. Työntekijät käyttävät myös paljon ilmeitä, joka tukee puhutun kielen ymmärtämistä. Osa henkilökunnasta osasi jo muutamia tukiviittomia, kuten vesi ja käyttivät niitä vaihtelevasti puheen rinnalla. Katse puolestaan oli osan ajasta hyvin käytössä, mutta hetkittäin sen käyttö oli puutteellista, jolloin saatettiin esimerkiksi katsoa muualle, kun puhuttiin kuuloammalliselle henkilölle. Tällöin viesti ei mennyt perille, koska henkilö ei tiennyt, että hänelle puhuttiin. Näitä huomioita puolestaan kirjoitin ylös haaste -kohtaan.

Toisella havainnointi kerralla sain listattua havainnointikehikkoon (liite 2) kaksikymmentäneljä (24) sanaa, joille tarvittaisiin viittoma. Näitä sanoja olivat esimerkiksi suitset, rintaremmi ja silat. Haaste-kohtaan nousi jälleen esille katse, jonka resurssia voitaisiin vielä tehokkaammin mielestäni hyödyntää. Tämän lisäksi laitoin ylös hyvät osoitukset, konkreettisesti esineiden näyttämisen, ilmeet ja eleet. Nämä vuorovaikutuksen resurssit olivat hyvin jo ohjaajalla käytössä.

Yksi suurimmista haasteista toisella havainnointi kerralla oli puuttuvat viittomat, joita en itsekään tilanteessa tiennyt tai muistanut, kuten ohjat ja ajokärrit. Tällä havainnointi kerralla pääsin tarkemmin seuraamaan, kuinka vuorovaikutus ilman yhteistä kieltä sujuu. Ohjaajan ja asukkaan vuorovaikutus sujui ennako-oletuksiani paremmin. Päivän aktiviteetti oli ohjaajalle, sekä asukkaalle tuttu, ja he olivat tehneet sitä aiemminkin yhdessä. Tämä varmasti sujuvoitti vuorovaikutusta ja kommunikoinnista, kun molemmat tiesivät etukäteen, kuinka tilanne etenee. Moni asia näytettiin konkreettisesti mitä tarkoitetaan tai mentiin esimerkiksi yhdessä hakemaan varusteita, jolloin pystyttiin osoittamaan sormella tarvittavia varusteita. Vuorovaikutuksen resursseista, katseen käyttö nousi tärkeänä huomiona tälläkin kerralla esille. Esimerkiksi oh-

jaajan ohjatessa varustamista, katse oli ponissa, eikä suinkaan asukkaassa, jolloin asukas ei pystynyt lukemaan ohjaajan huulilta sanoja ja monesti asukas seurasikin vain mitä ohjaaja käsillään teki, jolloin puhutut ohjeet jäivät ymmärtämättä ja tiedostamatta. Tällä kerralla ohjaaja turvautui haastavammissa tilanteissa minun kielitaitooni, jolloin minä tulkkasin asukkaalle viittomakielellä ohjeita.

4.3 Haastattelun toteutus

Haastattelu toteutettiin Omakoti Mehiläisen yksikössä ja siihen osallistui yksikön kolme työntekijää. Haastattelu toteutui haastateltavien työpaikalla työajan puitteissa ja tämän vuoksi haastattelu oli kestoaltaan noin puoli tuntia. Haastattelun alkaessa paikalla oli minun lisäksi kaksi työntekijää, mutta kolmas työntekijä tuli paikalle haastattelun ollessa noin puolivälissä. Tavoitteenani oli menetelmää käyttäen kartoittaa työntekijöiden tietoutta tukiviittomien ja kuvien käytöstä kommunikoinnissa, sekä pyrkiä hahmottamaan haastattelun avulla mitkä kommunikointitilanteet ovat talliympäristössä haasteellisimpia ja kuinka he kommunikoivat nyt siellä asukkaiden kanssa. Halusin selvittää työntekijöiden mielipiteen, että auttaisiko kuvien käyttö talliympäristössä viestin ymmärtämistä ja pyrin selvittämään mille sanoille, he tarvitsevat tukiviittomia tai kuvia.

Laadin etukäteen seitsemän haastattelukysymystä (liite 1), jotka olivat aiheiltaan melko laajoja. Pyysin ennen haastattelun toteutumista opinnäytetyönohjaajalta arviota kysymyksistä ja muokkasin kysymyksiä tiiviimmiksi palautteen perusteella. Haastattelu toteutettiin torstaina 30.1.2020. Alkuperäinen tarkoitus oli tehdä yksilöhaastattelu kahdelle työntekijälle, mutta tilanteen muuttuessa haastattelu tapahtui kolmen työntekijän ryhmähaastatteluna. Pyysin luvan haastattelun nauhoittamiseen, joka tapahtui puhelimen äänitys sovelluksella. Tällöin pystyin palaamaan haastattelussa saatuun aineistoon raportointi vaiheessa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015.)

Haastattelun jälkeen seuraava vaihe oli haastattelun litterointi eli puheen muuntaminen tekstiksi. Litteroidessa erottelin haastateltavien kommentit seuraavasti, työntekijä A, työntekijä B ja työntekijä C. Tarkoitukseni oli analysoida haastattelujen asiasisältöä

ja poimia sieltä koulutusta ajatellen tärkeimpiä huomioita kommunikaation sujumisessa, joten työtä ajatellen riitti aineiston suurpiirteinen litterointi. (Ruusuvuori 2010.) Koska haastattelu toimii havainnoinnin tukena, en koe tarpeelliseksi erotella raportissa työntekijöiden mielipiteitä toisistaan, vaan käsittelen luvussa 4.4 yleisesti haastattelussa nousseita ajatuksia ja tuloksia.

4.4 Haastattelun analysointi ja tulokset

Haastattelussa yli muiden kommenttien nousi työntekijöiden yhteisenä ajatuksena haaste viittomakielisen henkilön ymmärtämisestä ja tähän toivottiin vinkkejä. Tästä nousi ajatus ottaa produktiin mukaan tukiviittomien lisäksi kuvia, joista hyötyisivät laajasti niin asukkaat kuin työntekijätkin. Työntekijät voisivat käyttää niitä puheen rinnalla, sekä asukkaat havainnollistamaan tarkoittamaansa (Papunet 2019a). Haastattelussa selvisi, että työntekijät kommunikoivat asukkaiden kanssa puhumalla, osattuja tukiviittomia käytettiin omien tieto- ja taitotasojen mukaan vaihtelevasti. Ymmärtämisen varmistamiseksi käytetään ilmeitä, paljon osoituksia ja ympäristössä olevia tavaroita.

Asukkaiden kerrottiin olevan tallitöissä hyvin itsenäisiä ja omatoimisia, koska tehtävät ovat heille jo tuttuja, joten ohjeita ei tarvitse päivittäin selittää. Tulkkia talliympäristössä on asukkailla mukana harvoin, koska kyseisessä ympäristössä toimiminen sujuu työntekijöiden mukaan hyvin ilman tulkkiakin. Haastattelun aikana nousi kolmekymmentä (30) uutta sanaa, joille tarvittaisiin viittomat. Näitä sanoja olivat esimerkiksi voltti, pysäytys, käynti, ravi ja laukka.

Työntekijät kertovat käyttävänsä ratsastaessa tötteröitä, joilla voivat paikantaa tehtävien paikkoja. Tällä keinolla voidaan esimerkiksi tehdä ympyrän muoto tai paikantaa pysähdyksen paikka. Haastattelussa nousi ilmi lisäohjeiden antamisen haastavuus, mikäli ei osaa itse viittoa tai ei muista sillä hetkellä tarvittavia viittomia. Keskustelussa nousi puheeksi myös mahdolliset hätätilanteet ja kuinka niissä voisi kommunikoida. Haastattelun aikana yhteiseksi ideaksi nousi ratsastuksessa ja ajaessa käytettäväksi askellajikirjaimet (liite 8), jolla pystyisi näyttämällä kertomaan mitä askellajia ratsasta-

jan halutaan menevät. Tällöin ratsastaja saisi visuaalisen ohjeen, mitä seuraavaksi pitää tehdä. Kävimme keskustelua, että erityisesti kuulovammaisten asukkaiden kanssa on hyvä etukäteen sopia esimerkiksi mitä hätätilanteessa tulee tehdä tai mitä seuraavaksi tehdään. Tällöin keskusteluun voi työntekijä valmistautua esimerkiksi tarkistamalla tarvittavat viittomat tai tulostaa tarvittavat kuvat kyseistä keskustelua varten. Aina olisi hyvä olla mukana kynä ja paperia, johon voisi piirtää tai kirjoittaa puheen täydentämiseksi tai havainnollistamiseksi, mikäli muilla olemassa olevilla resursseilla ei saa asiaansa ymmärretyksi (Papunet 2017).

5 PRODUKTIN KOOSTAMINEN JA JALKAUTTAMINEN

Kun havainnoinnista ja haastatteluista saadut aineistot olivat analysoitu ja käsitelty oli alettava suunnittelemaan mistä kaikesta produkti koostuisi ja millainen siitä tulisi. Produktiin päätettiin tilaajan kanssa ottaa mukaan tukiviittomia, sekä kuvia kommunikoinnin tukemiseksi. Aineistossa saatujen tuloksien perusteella oli tarve opettaa talliympäristössä käytettäviä tukiviittomia työntekijöille, sekä antaa vinkkejä vuorovaikutuksen resurssien käyttöön. Näistä resursseista vuorovaikutuksen sujuvuuden kannalta nousivat eniten aineistoja kerätessä esille katseen käyttö, ilmeet, eleet ja osoitukset, joten niiden huomioiminen ja tuominen esille produktissa oli mielestäni tärkeää.

Opinnäytetyön konkreettisina tuotoksina syntyi lopulta tukiviittomakoulutus, Tukiviittomia tallielämään -PowerPoint esitys, kaksi kommunikointitaulua, viittomakuvalista, askellajikirjaimet ja kuvaviuhka. Tässä luvussa käsitelen produkti kerrallaan, kuinka konkreettiset tuotokset ovat koostettu, millaisia niistä tuli, kuinka niitä käytetään ja missä, sekä kuinka ne jalkautettiin tilaajan käyttöön. Produktit ovat valmistettu havainnoinnista ja haastatteluista saatujen aineistojen, sekä opintojen aikana saamieni tietojen ja taitojen perusteella. Suunnittelussa on otettu huomioon myös tulevien käyttäjien kommunikointi- ja vuorovaikutustaidot, sekä mahdollisuudet käyttää materiaaleja. Näitä on huomioitu esimerkiksi kuvien valinnassa, materiaalien koossa ja muodossa. (Huuhtanen 2011, 50.)

5.1 Koulutus ja PowerPoint-esitys

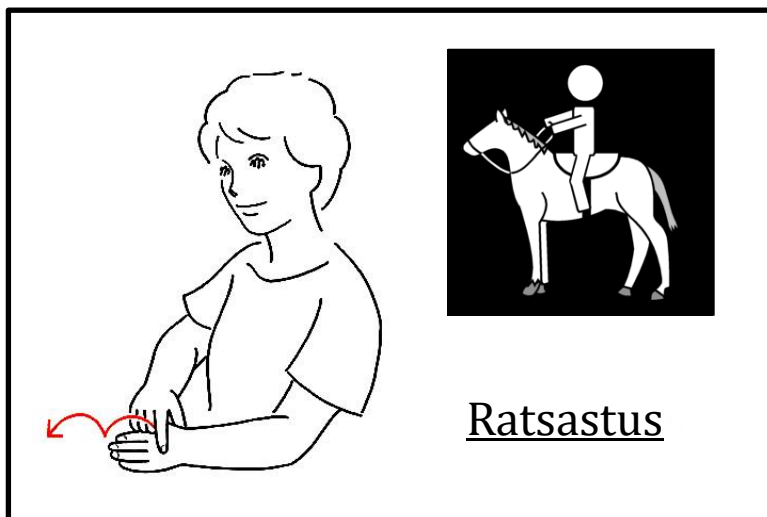
Opinnäytetyön ensimmäinen konkreettinen tuotos on Tukiviittomia tallielämään-materiaali (liite 3), jonka toteutin Power Point -ohjelmalla. Tämän materiaalin oli tarkoitus toimia koulutuksessa käytettävänä opetusmateriaalina, joten esitystä koostaessa oli tärkeää miettiä jokainen kohta tarkkaan, jotta koulutus etenee loogisessa järjestyksessä. Koulutusmateriaalia koostettiin työntekijöiden toiveiden ja analysoitujen materiaalien perusteella juuri kyseiseen yksikköön sopivaksi. Materiaalia ja koulutusta suunniteltaessa oli otettava huomioon asukkaat, sekä se millaisia erityishuomioita kuulo- ja kehitysvammaisten kanssa työskentelyssä tulisi ottaa huomioon talliympäristössä. Henkilöt, joiden kielelliset taidot ovat heikkommat, käyttävät enemmän eleitä ja ilmeitä korvatakseen puheilmaisun puutteita (Laakso 2011, 152). Aineistoja analysoidessani näistä nousivat eniten esille asukkaiden kommunikointikeinot, vuorovaikutuksen resursseista katseen, ilmeiden, eleiden ja osoitusten käyttö, asukkaiden keskittymis- ja tarkkaavaisuuskyky, sekä mahdollisten avustajien ja tulkkien käyttö.

Tukiviittomia tallielämään-materiaaliin koostin erilaisia lähteitä apuna käyttäen lyhyet esittelyt tukiviittomien ja kuvien käytöstä kommunikoinnin tukena. Jotta pystyin kouluttamaan ja näyttämään näiden puhetta tukevien kommunikointimenetelmien käyttöä, niin koulutettavien oli tärkeää tietää mihin nämä menetelmät perustuvat ja kuinka niitä käytetään. Tukiviittomat tai kuvat eivät korvaa puhetta, vaan toimivat puheen rinnalla, jolloin niiden avulla voidaan edistää puhutun kielen oppimista ja sen ymmärtämistä. Koulutuksessa halusin tuoda ilmi ja korostaa sitä, että näiden menetelmien käyttöön tarvitaan puheen lisäksi esimerkiksi osoituksia, ilmeitä ja eleitä. Osoitukset, ilmeet ja eleet ovat keskeisiä visuaalisen ilmaisun keinoja (Peräkylä 2016, 63.) Keskustelukumppanin eli tässä tapauksessa työntekijän tulee mallittaa asukkaalle kyseisen menetelmän käyttöä, eli hänen on käytettävä itse valittua menetelmää oman puheensa tukena. Tällöin tuetaan asukkaan kielellistä kehitystä ja ymmärtämistä, sekä mahdollistetaan se, että asukas voi oppia itse käyttämään spontaanisti haluttua menetelmää. Mikäli mallintamista ei tapahdu, menetelmä ei todennäköisesti tule asukkaan spontaaniin käyttöön. (Huuhtanen 2011.)

Materiaaliin koostin lyhyesti tietoa katseen, sekä ilmeiden, eleiden ja osoitusten käytöstä vuorovaikutuksen tukena. Ollessani havainnoimassa Omakoti Suomalaisessa, huomasin muutamia kertoja, kun kuulovammaiselle asiakkaalle puhuttiin niin, ettei häneen oltu suorassa katsekontaktissa. Kuurojen tapakulttuuri perustuu kuitenkin visuaalisiin elämäntapoihin, kuten huomion herättämiseen kättä heiluttamalla tai koskettamalla (Jokinen 2000, 98). Katseella säädellään myös keskusteluun ja vuorovaikutukseen osallistumista, kuten puheenvuorojen vaihtumista ja itsenäistä toimintoa (Ruusuvuori 2016, 62). Näiden vuoksi katse kontakti on tärkeä, jotta henkilö tiedostaa, että hänen kanssaan halutaan keskustella. Työntekijät hyödynsivät hyvin eleitä ja osoituksia kommunikoinnin tukemiseksi. Asennot, eleet ja ruumiin liikkeet muodostavat monipuolisen toiminnan ja kommunikaation välineistön vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa eleet ja kieli tukevat toisiaan. (Peräkylä 2016, 73 – 76.)

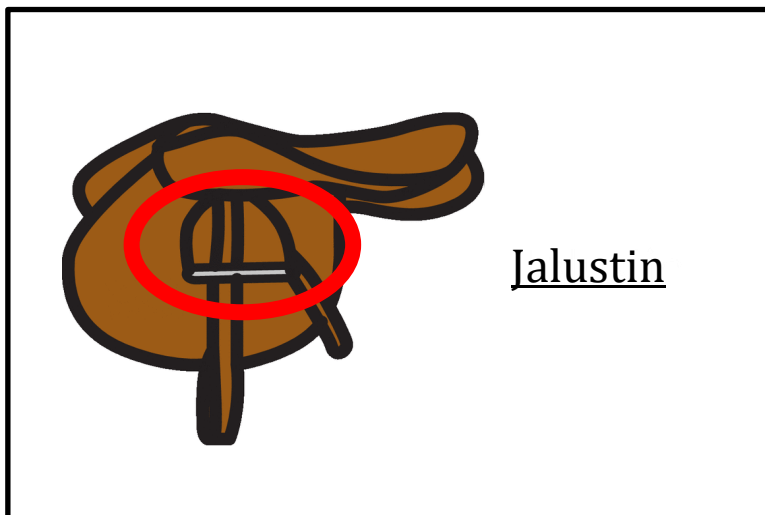
Havainnoinnin ja haastattelun aikana kerättyjen aineistojen perusteella löytyi 72 sanaa, joille olisi tarve oppia suomen kielen sanaa vastaava viittoma. Koulutuksen ajan ollessa rajattu, jouduin karsimaan sanoja, koska koulutukseen varatussa ajassa en kerkeäisi käymään läpi niitä kaikkia ja ihmisen muistikapasiteetin ollessa rajallinen, ne kaikki eivät tulisi jäämään koulutettaville mieleen. Tästä valitsin joukosta yhteensä 54 sanaa, joille etsin vastaavan viittoman. Nämä sanat tulivat havainnointia ja haastattelua tehdessä useimmiten ilmi, jolloin voisi olettaa niiden sanojen olen myös eniten käytettyjä arkielämässä.

Lähdin rakentamaan PowerPointin sivuja niin, että jokaiselle sanalle olisi oma lokero, josta löytyisi viittomakuva, piirretty kuva ja suomenkielinen sana, kuten kuvassa 1. Näihin on tehty myös linkki Signwikistä löytyviin viittomavideoihin. Linkkien tarkoituksena on se, että myöhemmin työntekijät voivat palata materiaaliin ja tarkistaa nopeasti tarvittavan viittoman yhdellä klikkauksella. Nykyisin on saatavilla paljon video-materiaalia verkossa, joka helpottaa itsenäistä opiskelua ja mieleen muistuttamista (Huuhtanen 2011, 29).

Kuva 1 Esimerkki PowerPoint -esitykseen tehdystä lokerosta Ratsastus

Talliympäristössä tilanteet ovat yleisesti kuitenkin nopea tempoisia, jolloin viittoman tarkistaminen esimerkiksi puhelimelta on liian hidasta tai jopa vaarallista, koska ollaan tekemisissä eläinten kanssa. Eläimet toimivat vaistojensa varassa, peilaten opitua käyttäytymistä ympäristössään (Viitala 2003). Tästä syystä lokerossa on myös viittomakuvat. Viittomakuvat toimivat muistin tukena helpottamassa viittoman muistamista, mutta mikäli viittoma kuitenkin unohtuisi, voisi osoittamalla näyttää vieressä olevaa piirrettyä kuvaa puheen rinnalla tai näyttääkseen mitä tarkoittaa (Huuhtanen 2011, 29). Viittomakuvat, sekä piirretyt kuvat ovat Papunetin kuvapankista, kuvien valinnasta kerron lisää luvussa 5.2. Materiaali on rakennettu siten, että työntekijät voivat palata siihen sähköisessä muodossa tai sivut voi tulostaa ja laminoida esimerkiksi tauluihin, jolloin näitä sivuja voidaan käyttää kommunikointitaulun tapaisesti. Kommunikointitaulu sopii käytettäväksi tilanteisiin, joissa henkilö tarvitsee kommunikointiin kyseiseen tilanteeseen valittua sanastoa (Tikoteekki 2020). Tauluun on laitettu suomenkielisen sanan lisäksi piirretty kuva, jotta taulujen käyttö sopisi mahdollisimman monelle asukkaalle. Koska keskityimme vain talliympäristössä käytettävään sanastoon, jonka kaikki sanat eivät ole yleisiä, niin kaikille viittomille ei löytynyt viittomakuvaa tai piirroskuvaa. Näissä tapauksissa piti soveltaa, joko jättämällä viittomakuva pois, jättämällä piirretty kuva pois tai esimerkiksi ympyröimällä satulasta jalustimet, kuten kuvassa 2.

Kuva 2 Esimerkki lokerosta jalustin, jossa sanalle ei ole omaa kuvaa, vaan se on ympyröity satulasta.

PowerPointin loppuun lisäsin linkkejä hyödyllisille sivustoille, joista löytyy enemmän tietoa ja materiaalia tukiviittomista, sekä muista puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä. Tiesin koulutuksen olevan lyhytkestoinen, ja ettei sen aikana pystyttäisiin käsittelemään kaikkia osa-alueita laajasti. Tällöin linkkien avulla jokainen pystyisi etsimään helposti ja vaivattomasti lisätietoa itselleen tärkeistä, sekä kiinnostavista aiheista. Tiedostin myös, että ihmisen muisti ja oppimiskapasiteetti on rajallinen, jonka takia täytyi pohtia tarkkaan aiheiden rajausta, jotta jokaiselle jäisi jotain koulutuksesta mieleen.

Tukiviittomia Tallielämään-materiaali toimi tukiviittomakoulutuksen opetusmateriaalina, jonka avulla käytiin jokainen sivu ja viittomat koulutuksen aikana läpi. Koulutus järjestettiin 20.2.2020 Omakoti Suomalaisen yksikössä ja koulutuksessa oli paikalla yksikön neljä työntekijää. Paikalle oli tarkoitus tulla isompi määrä henkilökuntaa, mutta sairastumisten vuoksi koulutettavien määrä oli pienempi. Koulutuksessa kävimme läpi vuorovaikutuksen resurssien käyttöä talliympäristössä, sekä käsitelimme lyhyesti tukiviittomien ja kuvien käyttöä puheen tukena. Tämän jälkeen kävimme läpi viittomat siten, että jokainen viittoi minun perässäni viittomat vähintään kerran, jotta viittoma jäisi paremmin mieleen. Koulutuksen jälkeen esittelin kaikki opinnäytetyönä valmistuneet materiaalit, neuvoin niiden käytön ja luovutin tilaajalle ne käyttöön sähköisessä muodossa. Koulutuksessa saimme aikaiseksi hyviä keskusteluja, joiden avulla

saimme jokainen varmasti uusia näkökulmia vuorovaikutuksesta ja kommunikoimisesta.

5.2 Kommunikointitaulut

Koulutuspaketin kommunikointitauluja koostaessa, jouduin pohtimaan, millaisia kuvia käytän taulussa ja millä ohjelmalla koostan taulut. Taulujen koostamiseen päädyin käyttämään Papunetin kuvatyökalua, koska siellä olevia kuvia voi vapaasti käyttää epäkaupallisiin tarkoituksiin ja kuvatyökalu on ilmainen kaikille käyttäjille, ohjelma on lisäksi suomenkielinen ja helppo käyttöinen (Papunet 2020). Pohdin kokonaan mustavalkoisten kuvien, valokuvien ja värillisten piirroskuvien välillä. Jouduin myös pohtimaan kuvien alla olevia tekstejä, jotka täytyi pitää lyhyinä ja selkeinä, jotta ne ovat helposti kaikkien luettavissa ja ymmärrettävissä.

Lopulta päädyin pääasiassa käyttämään Sclera-piktogrammikuvia, koska mielestäni ne olivat kuvaavimmat ja selkeimmät tähän aihealueeseen, sekä niitä löytyi kyseisestä aihealueesta kohtalaisen paljon. Piktogrammit (The Pictogram Ideogram Communication) ovat mustavalkoisia, ja ne muistuttavat liikennemerkkien ja varjokuvien tapaisia symboleita. Piktogrammit ovat helposti ymmärrettäviä, yleistajuisia ja kuvat ovat selkeitä. Siksi niiden käyttö sopii monille henkilöille. (Huuhtanen 2011, 59 – 60.) Koska näitä kuvia löytyi paljon, niin en joutunut käyttämään monia erityyppisiä kuvia, silloin työn visuaalisesta ilmeestä olisi tullut sekava. Mikäli tarvittavaa kuvaa ei löytynyt piktogrammikuvana, käytin muun tyyppistä piirrettyä kuvaa Papunetin kuvapankista.

Kommunikointitauluja valmistui lopulta kaksi. Ensimmäinen kommunikointitaulu (liite 4) on suunniteltu talliympäristössä käytettäväksi. Molemmissa tauluissa on kuvattu sanat minä ja sinä, ja niissä on yhteensä kuusitoista (16) kuvaa. Ensimmäiseen kommunikointitauluun on lisäksi kuvattu talliympäristössä tapahtuvat työt ja aktiviteetit, joiden avulla pystytään ilmaisemaan, kuka tekee ja mitä. Toinen kommunikointitaulu (liite 5) on suunniteltu asukkaiden asumisyksikköön käytettäväksi. Tähän tauluun tehtiin henkilöiden ja tehtävien lisäksi kellonajat, jotta pystytään visuaalisesti näyttämään esimerkiksi mihin aikaan tallille täytyy lähteä. Lisäsin kulmaan vielä kysymyksen, milloin, koska jos tilanne jää epäselväksi työntekijälle tai asukkaalle, niin

kohdan ansiosta on mahdollista tarkentaa, milloin kyseinen tilanne tapahtuu. Kommunikointitauluihin ei jäänyt tilaa esimerkiksi viikonpäiville, mutta jätin ne tarkoituksella pois, koska usein henkilökunnalla tai asukkailla on käytössä tai saatavilla kalenteri, josta päivä voidaan epäselvissä tilanteissa näyttää.

Esittelin ensimmäisen kommunikointitaulun (liite 4) 20.2.2020 järjestetyn koulutuksen yhteydessä. Tällöin sain positiivista palautetta kuvien sopivuudesta ja käytännöllisyydestä henkilökunnalta. Henkilökunta esitti toiveen toisesta kommunikointitaulusta, joka olisi suunniteltu asumisyksikköön käytettäväksi. Koulutuksen jälkeen lähetin sähköisessä muodossa jo valmiina olevan kommunikointitaulun (liite 4), jonka jälkeen suunnittelin toisen kommunikointitaulun (liite 5) ensimmäisen työn kommenttien ja henkilökunnalta tulleiden toiveiden pohjalta. Myöhemmin toisen kommunikointitaulun valmistuttua lähetin sen myös sähköpostilla tilaajalle käytettäväksi.

5.3 Viittomakuvat

Suunnitellessani materiaaleja, päätin hyödyntää Papunetissä olemassa olevia viittomakuvia, koska niiden avulla henkilökunnan olisi helpompi muistaa kuinka viittomat tuotetaan. Viittomakuviin on piirretty ja merkattu viittomissa tapahtuvat liikkeiden suunnat, sekä oikeat käsimuodot ja viittomien paikat. Viittomien muistaminen ja tunnistaminen kuvista helpottuu, kun viittomat on nähnyt tuotettavan aiemmin videolla tai livenä. Kuvia voitaisi käyttää myös muistuttamassa viittomien käytöstä, esimerkiksi tulostamalla niitä seinälle. (Huuhtanen 2011, 29.)

Kokosin viittomakuvia (liite 6) Papunetin kuvatyökalua käyttäen yhteensä neljä (4) sivua, joissa jokaisella sivulla oli kuusi (6) kuvaa. Sivuilta löytyi viittomat esimerkiksi suomen kielen sanoille talli, ratsastaa, hoitaa, tyttö ja opettaa. Halusin tehdä sivuista selkeät, sekä jättää viittomakuvista isot, jotta niitä olisi helpompi ymmärtää. Tämän vuoksi yhdellä sivulla on kuusi (6) kuvaa, jolloin kuvat jäivät mielestäni sopivan kokoisiksi. Helmikuussa tilaajalle järjestetyn tukiviittomakoulutuksen yhteydessä, kävimme läpi kootut viittomakuvat yksi viittoma kerrallaan. Koulutuksen jälkeen sivut lähetettiin tilaajan käyttöön sähköisessä muodossa, jotta ne säilyvät tilaajalla tallessa ja he

voivat tulostaa omien tarpeidensa mukaisesti niitä käyttöön niin tallille, kuin asumisyksikköihin.

5.4 Kuvaviuhka

Suunnittelin tilaajalle malliksi kuvaviuhkan (liite 8), jossa pienet kuvat ovat kiinnitettyinä lankaan. Kuvien lisäksi niistä löytyy suomenkielinen kuvaa vastaava sana. Kuvat tulostin Papunetin kuvapankista, jonka jälkeen leikkasin ne sopivan kokoisiksi ja päällystin kontaktimuovilla. Käytin kontaktimuovia, koska laminointikonetta ei ollut käytettävissä. Tämän jälkeen tein reiät nurkkaan ja kiinnitin kuva lankaan, jonka jälkeen solmin langan kiinni. Valitsin viuhkaan samoja kuvia, mitä opinnäytetyön muissa materiaaleissa on käytetty, jotta kuvat olisivat käyttäjilleen valmiiksi tuttuja. Viuhkasta löytyi viittomakuvia, piktogrammikuvia, sekä muita piirrettyjä kuvia. Viuhkan ideana oli näyttää henkilökunnalle miten eri tavoin ja miten erilaisissa tilanteissa kuvia voidaan käyttää. Esimerkiksi kommunikointitaulun käyttäminen hevosella ajaessa ei välttämättä ole helpoin ratkaisu, jolloin kuvaviuhkan ollessa taskukokoinen, se on helppo ottaa taskusta ja näyttää kuvia puheen tukena, tai ojentaa asukkaalle, jotta hän voi näyttää mitä tarkoittaa. Kuviin on valittu yleisimpiä talliympäristössä tarvittavia sanoja, kuten suitset, satula, lakaista, kyllä ja ei. On tärkeää luoda asukkaille mahdollisuus ilmaista itseään ja mahdollistaa yhteinen viestimiskeino. Kommunikoinnin ollessa vastavuoroista toimintaa, toisen osapuolen kommunikointihaasteet muodostuvat yhteiseksi asiaksi. (Huuhtanen 2011, 8 – 12.)

Esittelin kuvaviuhkan helmikuussa järjestetyn koulutuksen yhteydessä henkilökunnalle. En erikseen lähettänyt kuvaviuhkassa käytettyjä materiaaleja, koska ne löytyivät jo valmiiksi muista opinnäytetyönä tehdyistä materiaaleista, jotka olivat jo lähetetty tilaajan käyttöön. Henkilökunta antoi hyvää palautetta ideasta, koska se olisi isoa paperia käytännöllisempi talliympäristössä. Pohdimme myös, että kontaktimuovi voisi olla laminointia sopivampi vaihtoehto, koska tällöin kuvien taittuessa niiden pintaan ei jäisi jälkiä ja viuhka olisi pehmeämpi taskussa. Viuhka olisi kuitenkin voinut olla kooltaan pienempi, jolloin se mahtuisi paremmin takin taskuun.

5.5 Askellajikirjaimet

Opinnäytetyön viimeisenä produktina valmistui askellajikirjaimet (liite 8). Haastattelussa jäimme pohtimaan henkilökunnan kanssa, kuinka ratsastaessa tai ajaessa voisi näyttää kuulovammaiselle asukkaalle mitä askellajia halutaan ratsukon menevän, mikäli askellajien tukiviittomat eivät muistuisi mieleen. Tästä saatuna ideana lähdin Microsoft Word -ohjelmalla luomaan tässä tarkoituksessa käytettäviä kirjaimia. Haastattelun aikana pohdimme voisiko haluttua askellajia näyttää kuvilla, suomenkielisellä sanalla, sanan etukirjaimella vai voisiko näitä yhdistellä. Hevosilla on kolme perusaskellajia, jotka ovat käynti, ravi ja laukka. Näiden lisäksi niillä voi olla rodulle tyypillisiä erikoisaskellajeja, kuten islanninhevosilla on töltti. (Viitanen 2009.) Opinnäytetyössä keskityin kuitenkin näihin kolmeen perusaskellajiin ja niille ohjeiden tekemiseen.

Ajan ollessa rajallinen, en pystynyt kokeilemaan kenenkään kanssa kuvien tai kirjaimien toimivuutta ratsastaessa tai hevosella ohjastaessa. Tästä syystä pyrin pohtimaan valintoja ja päätöksiä omaan ratsastuskokemukseeni perustuen. Käynti, ravi ja laukka kuvien ollessa hyvin saman tyyllisiä, päädyin jättämään kuvien käytön pois. Päätös perustuu siihen, että kauempaa kuvia olisi haastavaa erottaa toisistaan, joka voisi johtaa pahimmillaan vaaratilanteeseen. Samasta syystä päädyin jättämään kokonaiset suomenkieliset sanat pois, koska tilanteet ovat ratsain tai ohjastaen nopeita, niin ohjeiden vastaanottaminen olisi liian hidasta, varsinkin ottaen huomioon, että nämä tulisivat käyttöön kuulo- ja kehitysvammaisille asukkaille, joiden lukemistaito ei välttämättä ole hyvä tai sujuva. Kehitysvammaisen henkilön kyky oppia lukemaan voi hankaloitua esimerkiksi muistin heikkouden tai keskittymisvaikeuksien takia (Närhi, Peltomaa & Aro 2014). Henkilön toimimista arjessa voidaan helpottaa luomalla selkeät struktuurit eli jäsentämällä ympäristöä ja siellä tapahtuvia toimintoja (Kehitysvammaliitto 2020). Näin ollen päädyin käyttämään sanojen alkukirjaimia.

Aluksi kirjaimet olivat mustavalkoiset, mutta totesin tulostaessani ne ja katsoessani kauempaa, etteivät ne erotu kauas kovinkaan hyvin. Tästä sain idean laittaa täyttää kirjaimen sen alkukirjaimeen sopivalla värillä eli keltainen käynti, ruskea ravi ja lila laukka. Näin kirjaimet erottuvat helposti toisistaan ja ne ovat nopea erottaa kauempaakin katsottuna. Samalla värit toimisivat muistisääntönä askellajeihin. Askellajikir-

jaimien sivut (liite 8) jalkautin helmikuussa järjestetyssä koulutuksessa ja ne lähetettiin tilaajalle sähköpostilla. Kirjaimet toimivat parhaiten tulostettuna ja laminoituina, jolloin ne eivät kastu ulkona käytettäessä. Kirjaimet eivät toimi yksinään vaan vaativat rinnalleen puheen.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni päätavoite oli tuottaa tilaajalle toimiva produkti, joka tulisi olemaan hyödyllinen, tilaajan tarpeisiin sopiva ja materiaalit päätyisivät heille arkipäiväiseen käyttöön. Halusin, että koulutuksen lisäksi tilaajalle jäisi materiaalia, joihin he voisivat koulutuksen jälkeen vielä palata kertaamaan ja materiaalia, mitä he voivat arjessa hyödyntää. Tavoitteena oli myös kehittää henkilökunnan taitoja käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä, eli oppia tukiviittomia ja oppia käyttämään niitä, sekä kuvia puheen rinnalla. Tämän lisäksi lisätä tietoutta multimodaalisesta vuorovaikutuksesta ja vuorovaikutuksen resursseista. Koen päässeeni opinnäytetyöni tavoitteeseen ja olen tyytyväinen produktiini kokonaisuudessaan. Materiaalia valmistui oletettua enemmän, sekä se rakentui mielestäni monipuoliseksi, jolloin sitä voidaan hyödyntää eri asiakasryhmien kanssa työskennellessä. Produkti oli myös tilaajan mielestä onnistunut ja heidän tarpeisiinsa sopiva.

Opinnäytetyön aineistoa hankkiessa käytin menetelminä havainnointia, sekä haastattelua. Nämä olivat hyviä valintoja, koska niistä saadut tulokset tukivat toisiaan. Esimerkiksi havainnoinnista ja haastattelusta nousi ilmi samoja sanoja, joille oli tarve oppia viittoma. Havainnoinnista, sekä haastattelusta kerätyistä tuloksista oli helppoa lähteä koostamaan koulutusta ja materiaalia tilaajan käyttöön sopivaksi. Opinnäytetyönprosessi oli kokonaisuudessaan todella mielenkiintoinen, sekä sopivan haastava. Työmäärä opinnäytetyössäni oli mielestäni kohtuullinen. Olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista vielä havainnoida, miten opinnäytetyönä tehdyt materiaalit tulevat käyttöön ja millaiselle materiaalille olisi vielä tarvetta. En myöskään kerennyt itse opinnäytetyön teko aikana kokeilemaan materiaalien käyttöä asukkaiden kanssa, joka olisi ollut hyödyllistä. Näiden edelle mainittujen seikkojen selvittäminen voisi olla yksi jatkotut-

kimus aihe. Jatkotutkimusaiheina voisi myös pitää tilaajalle toisen koulutuksen, jolloin henkilökunta oppisi laajemmin tukiviittomasanastoa, sekä heille voisi tuottaa lisää materiaalia, esimerkiksi kommunikointitauluja arkikäyttöön.

Pohdiskellessani valmistunutta työtä, päällimmäisenä mieleeni nousee ajatus, että olen kehittynyt ja oppinut paljon opinnäytetyöprosessin aikana kaikissa sen eri vaiheissa. Koen oppineeni opinnäytetyön työstämisen aikana paljon vuorovaikutuksen resursseista, kehittänyt yhteistyötaitojani ja oppinut kehitysvammaisuuden kirjon laajuudesta. Uskon, että tulevaisuudessa osaan soveltaa opinnäytetyön aikana kerryttämäni tietoa työelämässä. Pohdin kuitenkin, että jos aloittaisin nyt työn alusta, niin miettin uudelleen kommunikointitaulujen ulkomuotoa ja kuvien valintaa, jään miettimään olisivatko kommunikointitaulut vaakatasoon tehtynä helpommat käyttää. Lisäksi tekisin raporttini tietoperustasta kattavamman ja käyttäisin lähteinä enemmän fyysisiä teoksia, verkkolähteiden sijasta. Vallitsevan koronavirus epidemian vuoksi, jouduin kuitenkin käyttämään tahtomattani tietoperustassa enemmän verkkolähteitä, koska kirjojen saaminen oli mahdotonta kirjastojen suljettua ovensa.

Opinnäytetyön aikana koen oman ammatti-identiteettini kehittyneen. Teoriaosuuden kirjoittaminen ja tiedon etsiminen on syventänyt käsitystäni eri asiakaskunnista, heidän erityistarpeistaan ja niiden huomioimisesta. Tutkimustyylinen kirjoittaminen oli itselleni vierasta, joka aiheutti alkuun haasteita ja vaikeuksia aloittaa kirjoittamista. Mielestäni opinnäytetyöni oli hyödyllinen ja merkittävä, koska opinnäytetyön tilaus tuli suoraan työelämästä heidän tarpeisiinsa. Opinnäytetyöllä pystyin levittämään tietoa alasta ja pystyin saamallani koulutuksella luomaan hyödyllistä materiaalia tilaajan käyttöön. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää monenlaisten asukkaiden kanssa ja se on tilaajalle lähetetty sähköpostitse, jolloin he voivat kopioida ja esimerkiksi tulostaa sitä käyttöön niin paljon kuin heillä on tarvetta. Omakoti Suomalaisen yksikössä on puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä hyötyviä asukkaita, jolloin henkilökunnan kouluttaminen ja opettaminen oli tarpeellista, tarpeellisen tiedon puuttuessa ennen opinnäytetyön tekoa.

LÄHTEET

- Dufva, Hannele 2018. Outoa kieltä ymmärtämässä – Näkökulmia monikieliseen kieli-tietoisuuteen. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. Viitattu 18.4.2020.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57684/submittedpuheja%20kieli%202018dufva%20puhe%20ja%20kieli%209.3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Huuhtanen, Kristina 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto. Kouvola: PackageMedia Oy.
- Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori Johanna (toim.) 2017. Tutkimus-haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Ikäheimo, Kaija 2013. Johdanto. Eläimen ja ihmisen suhde. Eläinavusteisen työskentelyn määritelmiä ja termejä (AAA ja AAT). Teoksessa Kaija Ikäheimo (toim.) Karvaterapiaa – Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 2 – 13.
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 79 – 101.
- Kaski, Markus & Manninen, Arja & Pihko, Helena 2013. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kehitysvammaliitto 2016. Kehitysvammaisuus. Viitattu 21.1.2020.
<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>
- Kehitysvammaliitto 2020. Kehitysvammaisuus. Oppiminen. Viitattu 18.4.2020.
<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/oppiminen/>
- Kääntä, Leila & Haddington, Pentti 2011. Johdanto multimodaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Leila Kääntä ja Pentti Haddington (toim.) Kieli, keho ja vuorovai-kutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11 – 12.
- Laakso, Minna 2011. Multimodaalinen vuorovaikutus institutionaalisissa ja epäsym-metrisissä tilanteissa – Kun sanat eivät riitä kertomaan: eleet afasiakeskusteluissa

- ja lasten vuorovaikutustilanteissa. Teoksessa Leila Kääntä ja Pentti Haddington (toim.) Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 152 – 160.
- Lindholm, Camilla & Stevanovic, Melisa & Peräkylä, Anssi 2016. Johdanto. Teoksessa Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) Keskustelun analyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino, 9 – 26.
- Närhi, Vesa & Peltomaa, Kaisa & Aro, Mikko 2014. Lukemisvaikeudet kehitysvammaisilla nuorilla. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. Viitattu 18.4.2020.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47173/narhipeltomaaaronmibulletinpostprint.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sinkkonen, Jari 2013. Lapsen yksilökehitys ja suhde elämiin. Teoksessa Kaija Ikäheimo (toim.) Karvaterapiaa – Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House, 37 – 41.
- Skinnari, Kristiina 2012. "Tässä ryhmässä olen aika hyvä". Ekologinen näkökulma kieltenoppijaidentiteetteihin peruskoulun viidennen ja kuudennen luokan englannin opetuksessa. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 19.4.2020.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40499/1/978-951-39-4904-4.pdf>
- Suomen ratsastusterapeutit 2019. Ratsastusterapia. Viitattu 21.12.2019.
<https://suomenratsastusterapeutit.fi/ratsastusterapia/>
- Omakoti Mehiläinen 2017. Viitattu 21.1.2020.
<https://vammaispalvelut.mehilainen.fi/>
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Papunet 2017. Kirjoittaminen ja piirtäminen. Viitattu 13.4.2020.
<https://papunet.net/tietoa/kirjoittaminen-ja-piirtaminen>
- Papunet 2019a. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu 12.4.2020.
<https://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>
- Papunet 2020. Puhetta korvaavat kommunikointi AAC. Viitattu 11.4.2020.

<https://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>

Papunet 2019b. Tukiviittomat kommunikoinnissa. Viitattu 10.4.2020.

<https://papunet.net/tietoa/tukiviittomat-kommunikoinnissa>

Papunet 2020. Kuvatyökalu. Viitattu 17.4.2020.

<https://papunet.net/materiaalia/kuvatyökalu>

Peräkylä, Anssi 2016. Ilmeet ja eleet. Teoksessa Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) Keskustelun analyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino, 63 – 76.

Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi (e-kirja). Tampere: Vastapaino

Ruusuvuori, Johanna 2016. Katse. Teoksessa Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) Keskustelun analyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino, 47 – 62.

Tetzchner, Stephen von & Martinsen, Harald 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Hakapaino Oy.

Tikoteekki 2020. Kommunikointitaulut ja -kansiot. Viitattu 16.4.2020.

<https://tikoteekkiverkosto.fi/apuvalineiden-saatavuus/kommunikointitaulut-ja-kansiot/>

Van Lier, Leo 2010. The ecology of language learning: Practice to theory, theory to practice. Procedia. Viitattu 19.4.2020.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810013790>

Vernerit 2018. Arki ja palvelut. Kommunikointi. Viitattu 11.4.2020.

<https://verneri.net/yleis/kommunikointi>

Viitala, Jussi 2003. Inhimillinen eläin, eläimellinen ihminen: Sosiaalisen käyttäytymisen avaimet. Jyväskylä: Atena.

Viitanen, Johanna 2009. Islanninhevonen. Suomen islanninhevosyhdistys Ry. Viitattu 17.4.2020.

<https://www.islanninhevonen.net/islanninhevosityhdistys/islanninhevonen/>

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Viitattu 20.12.2019.

<http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-havainnoi.pdf>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukysymykset

1. Kuinka kommunikoit asukkaan kanssa?
2. Kuinka hyvin koet ymmärtäväsi asukasta? Koetko asukkaan ymmärtävän sinua? Varmistatko asukkaan ymmärtämisen jollain tavalla?
3. Millaisissa tilanteissa haasteita ilmenee eniten?
4. Mille sanoille tarvitsette tukiviittomia?
5. Käytättekö puhetta tukevaa kommunikointikeinoa?
6. Onko asukkaalla tallitöissä tulkkia mukana?
7. Onko teillä toiveita koulutukselle?

Liite 2: Havainnointikehikko**Opinnäytetyö**

Havainnoija	Päivämäärä

Tilanteen kuvaus

Sanat**Haaste****Muut**

Liite 3: PowerPoint -esitys

TUKIVIITTOMAT PUHEEN TUKENA

- o Tukiviittomat ovat viittomakielestä lainattuja viittomia, joita käytetään puheen rinnalla (Huuhtanen 2011).
- o Tukiviittomien lisäksi on tärkeää, muistaa käyttää huuliossa suomen kielen sanaa ja käyttää ilmeitä viittoman rinnalla (Huuhtanen 2011).
- o Tukiviittomat eivät korvaa puhetta, niiden käyttö voi edistää puhutun kielen kehitystä sekä helpottaa puheen ymmärtämistä. Lauseista viitotaan keskeinen asia. (Käsi puhe 2017.)

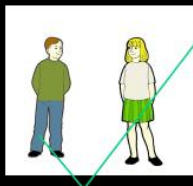

KUVAT PUHEEN TUKENA

- o Kuvien avulla voidaan helpottaa ymmärtämistä ja selkeyttää ilmaisua.
- o Kuvat eivät yksinään toimi kommunikaatiomenetelmänä, vaan vaativat rinnalle puheen tai sanoja, ilmeitä, eleitä, kehon asentoa ja osoituksia.
- o Keskustelukumppanin on mallinnettava kuvien käyttöä eli käytettävä kuvia oman puheen tukena. Tällöin tuetaan henkilön kielellistä kehitystä ja ymmärtämistä.
- o (Huuhtanen 2011).
- o Kuvien käyttö kommunikoinnissa edellyttää toiminnallista näkökykyä eli kykyä ymmärtää näkemäänsä, kykyä nähdä ja tulkita (Papunen 2018).

KATSE

- o Katseella säädelään keskusteluun ja vuorovaikutukseen osallistumista, kuten puheenvuorojen vaihtumista ja itsenäistä toimintaa. (Ruusu vuori 2016, 62).
- o Kuurojen tapakulttuuri perustuu visuaalisiin elämäntapoihin, kuten huomion herättäminen kättä heiluttamalla (Järvenpää & Nukarinen & Sompi 2010). Tästä syystä katse kontakti on tärkeä, jotta henkilö tietää että hänen kanssa halutaan keskustella.

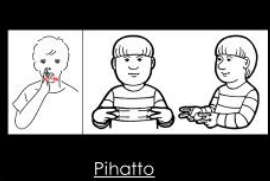
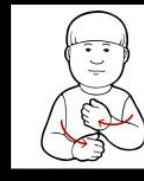

ILMEET, ELEET JA OSOITUKSET

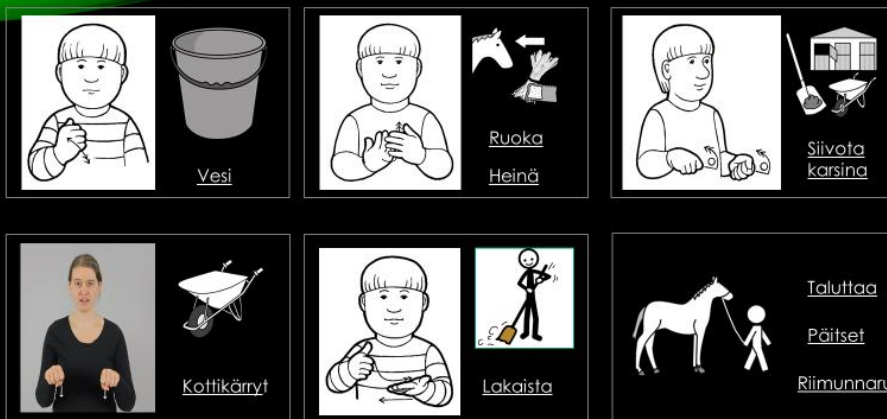
- o Osoitukset, ilmeet ja eleet ovat keskeisiä visuaalisen ilmaisun keinoja (Peräkylä 2016, 63.)
- o Asennot, eleet ja ruumiin liikkeet muodostavat monipuolisen toiminnan ja kommunikaation välineistön vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa eleet ja kieli tukevat toisiaan (Peräkylä 2016, 73.)
- o Henkilöt joiden kielelliset taidot ovat heikommat, käyttävät enemmän eleitä ja ilmeitä korvatakseen puheilmaisun puutteita (Laakso, 152).

PERUSVIITTOMIA

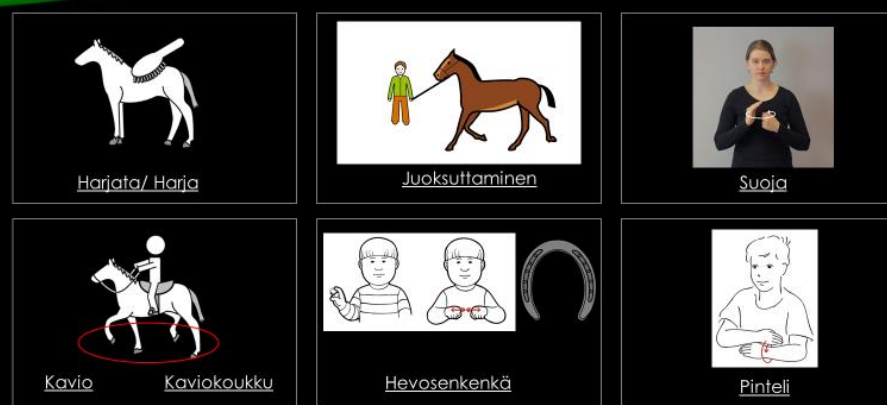
Ratsastus	Ohjastaminen	Hevonen
Poni	Possu	Talli

Karsina	Tie	Kenttä
Tarha	Pihatto	Loimi

TALLITYÖT

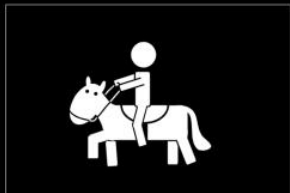
ENNEN RATSASTUSTA/ AJOA

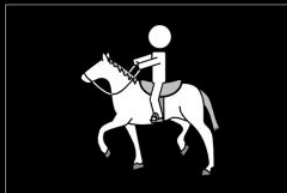
RATSASTAJA / OHJASTAJA

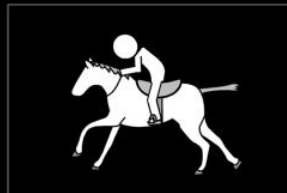
ASKELLAJIT

Käynti

Ravi

Laukka

RATSASTUS

Suihset

Kuolaimet

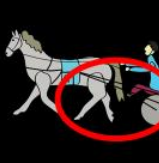
Ohjat

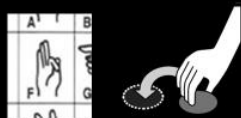
Satula
Satulavyö

Jalustin

Kärryt

Siirtymä

Laukannosto

Ohjastuntuma

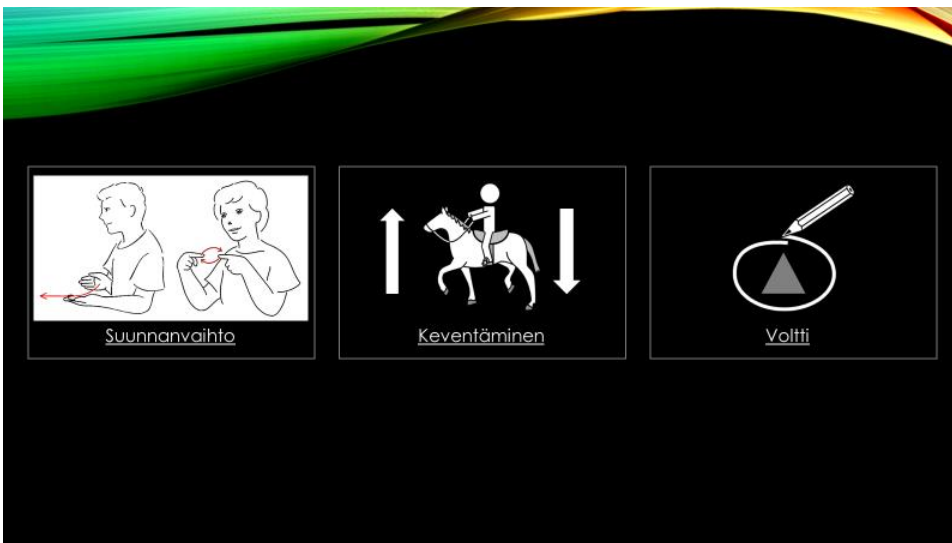
Peruutus

Pidäte

Pysähdys

MATERIAALIN KÄYTTÖ

Toimintataulu

- o Toimintataulut ovat tilanne- tai aihekohtaisia kuvilla muodostettuja sanastoja.
- o Taulut sopivat apuvälineiksi tilanteisiin, joissa pärjää rajatulla sanastolla.
- o Kerronta tapahtuu avainsanoilla.
- o Ohjaaja mallittaa tilanteen etenemistä taulusta, mutta antaa henkilölle mahdollisuuden kertoa omia mielipiteitään.
- o (Papunet 2018)

MISTÄ LÖYDÄN VIITTOMIA?

- Viittomahaku – etsii viittomia kaikista verkkosanakirjoista:
<https://viittomahaku.fi/>
- SignWiki Suomi:
<https://finsl.signwiki.org/index.php/Etusivu>
- SignWiki – Ratsastus:
<https://finsl.signwiki.org/index.php/Luokka:Ratsastus>
- Suvi-verkkosanakirja:
<http://suvi.viittomat.net/>
- Suomen Signbank:
<https://signbank.csc.fi/>
- Papunet viittomakuvat:
<https://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

MUITA HYÖDYLLISIÄ SivUSTOJA

- Sanoista käsin – verkkosanakirja -> vaatii rekisteröitymisen.
<https://sanoistakasin.fi/>
- Papunet – Ratsastussanastoa:
<https://papunet.net/materiaalia/ratsastussanasto-viitottuna>
- Papunet – Kommunikointitauluja hevosharrastuksiin:
<https://papunet.net/materiaalia/kommunikointitauluja-hevosharrastuksiin>
- Suomen Ratsastajainliitto – Ymmärsitkö?
https://www.ratsastus.fi/site/assets/files/2047/ymmarsitko_2015_netti-1.pdf
- Suomen Ratsastajainliitto – Vammaisratsastus
https://www.ratsastus.fi/site/assets/files/2047/vammaisratsastusopas_netti.pdf
- Suomen Kuurosokeat Ry – Ratsastushaptiisit
<https://kuurosokeat.fi/palvelut/kommunikaatopalvelut/sosiaalihaptinen-kommunikaatio/ratsastushaptiisit/>
<https://kuurosokeat.fi/wp-content/uploads/2019/12/Ratsastushaptiisit.pdf>

LÄHTEET

- o Kuvat: <https://papunet.net/>
- o Haddington, Pentti & Kääntä, Leila (toim.) Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- o Huuhtanen Kristina 2011 (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 4. painos. Helsinki: Kehitysvammaaliitto.
- o Järvenpää, Miia & Nukarinen, Maria & Sompi, Laura 2010. KIELETÖN MIELI? MIELETÖN KIELI! Tiedotusmateriaali viittomakielestä ja kuuroudesta kulttuurisena ilmiönä. Turku: Diakonija-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14779/Jarvenpaa_Nukarinen_Sompi.pdf?sequence=2
- o Käsipuhe 2017. Näin pääset alkuun. Viitattu 18.2.2020. <https://www.kasipuhe.fi/nainpaasetalkuun>
- o Stevanovic, Melisa & Lindholm, Camilla (toim.) 2016. Keskustelunalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino.
- o Papunet 2018. Kommunikointitaulu. Viitattu 19.2.2020. <https://papunet.net/tietoa/kommunikointitaulu>
- o Papunet 2018. Kuvat kommunikoinnissa – Millaiset kuvat?. Viitattu 19.2.2020. <https://papunet.net/tietoa/millaiset-kuvat>

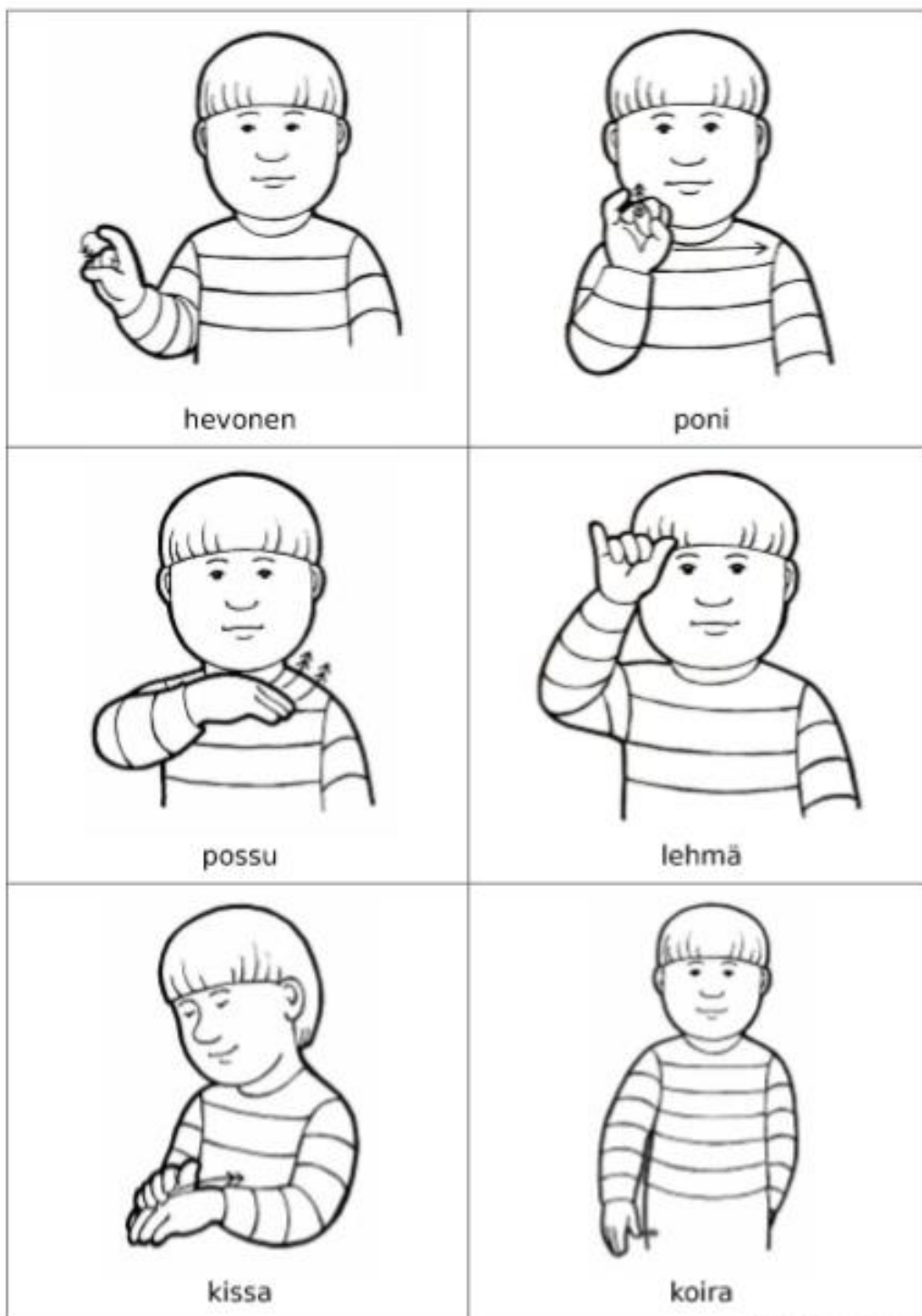
Liite 4: Kommunikointitaulu 1

minä	hevosille vedet	hevosille väkirehut	hevosille heinät
sinä	siivota hevostalli	ratsastaa	ajaa
hevonen	lakaista	harjata hevosta	taputtaa/silittää
poni	hakea hevonen tallista	viedä hevonen talliin	possujen hoito

Liite 5: Kommunikointitaulu 2

minä	hevosten ruokinta	kypärä	kello 09.00
sinä	siivota hevostalli	ratsastus- vaatteet	kello 12.00
tänään	possujen hoito	kumisaappaat	kello 18.30
huomenna	ratsastaus	ohjastus	milloin

Liite 6: Viittomakuvat

nainen

nuori

tyttö

vanha

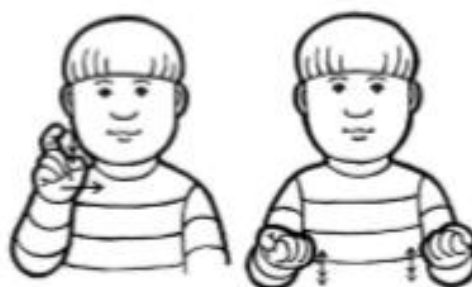
poika/ mies

kiltti

ratsastaa

ajaa hevosta / ravit

opettaa

auttaa

henkilö

hoitaa

harja

siivota

talli

piha/ aitaus

ulos

sisään

Liite 7: Kuvaviuhka

Liite 8: Askellajikirjaimet

